

GÓTIKUS SZOBROK A BUDAI KIRÁLYI PALOTÁBÓL

*Így orrtalanul, ajaktalanul:
szépnek úgy tudd látni őket – hallani!
Így beszélnek hatalmasan.
Így –, feje nélkül a fejedelem,
letört keblei csonkjával a Szűz,
így kardja s karja nélkül a vezér:
így magyarázzák kórusban a te
anyanyelvedet, a kimondhatatlant,
így, e szemét-gödörből kikerülve
így, Művészet, a te őś szólamaidat, itt,
európai fényben, ekként
harsányan, szemkápráztatásban!*

Illyés Gyula: A budavári torzókra (részlet)

GÓTIKUS SZOBROK A BUDAI KIRÁLYI PALOTÁBÓL

Budapesti Történeti Múzeum, Vármúzeum
Budavári Palota E épület

A forgatókönyvet írta
és a kiállítást rendezte: Végh András, Magyar Károly

Tudományos szaktanácsadó: Marosi Ernő

Lárványterv és grafika: Héjjas Pál

Restaurátor: Módy Péter, Tóth Attila

Színrekonstrukciós rajzok: Major János

Rajzok: Kuczogi Zsuzsanna, Viczkó Tamás

Fotók: Tihanyi Bence, Bakos Margit

A katalógust összeállította: Végh András

A katalógust tervezte: Kemény Zoltán

Felelős kiadó: Buzinkay Géza,
a Budapesti Történeti Múzeum főigazgatója

ISBN 963 7096 32 9

A kiállítás katalógusának
elkészítéséhez nyújtott támogatásáért
köszönetet mondunk
a Magyar Külkereskedelmi Bank Részvénytársaságnak.

Marosi Ernő: Gótikus szobrok a budai királyi palotából

Talajjegyengetési munkák során, amelyeket 1974-ben végeztek a Budai Vár északi előudvarán, Zolnay László régész gótikus szobortöredékekre bukkant, amelyeket nyilván még a középkorban használtak fel az udvar feltöltésére. A későközépkori királyi palota tágas teréről van szó, amelyet északon a várostól az első erődítménnyel és délről Zsigmond palotájától a II. Szárazárok választott el. Ennek az előudvarnak a kialakítása feltehetően az egész biztosan befejezetlenül maradt Zsigmond-kori palotabővítés koncepciójához tartozott. Az átlagosan nyolc méter vastag feltöltés, amellyel az udvar felszínét kiképezték, nem datálható pontosan. Az összetört szobrokat más törmelékkel együtt ehhez a feltöltéshez használták fel. E munkálatok során egy nyilván a 13. század második felében épült, lakóházakból és utcákból álló városrészt szüntettek meg, amelynek során az épületeket a föld színéig lebontották.

Amikor a lelet szobrait annak idején elásták, azok erősen megsérültek. Egyrészt feltűnő, hogy a hiányzó részeket a lelőhelyen nem lehetett megtalálni. Másrészt találtak olyan darabokat is, amelyek törésvonalaiuk mentén összeillettek és olyan sérüléseket figyelhetünk meg rajtuk, amelyek az esés következtében keletkezettek. Semmi jel sem utalt arra, hogy a szobrok képprombolás vagy valamilyen ideológiai indítékú csonkítás által sérültek volna meg, és így ennek megfelelően a sérülések a kelezéshez nem nyújtanak segítséget. A leggazdagabb lelőhely egy lakóházon belüli helyiség feltöltése volt, de a szomszéd házakban is találtak további idetartozó darabokat. 1974-ben az egykor egyidejűleg elásott szobrok csak egy részének feltárására nyílt alkalom. Ennek oka egyrészt az volt, hogy a szobrokat már korábban építőanyagként használták fel. Másrészt idővel az újkori építkezések a szobrokat tönkretették, vagy befedték, tekintve hogy számos újabb épület alapozása egészen a lelőhely mélységéig ért. Csak a leletek feldolgozásakor derült ki, hogy az ásátások során is találtak már két évtizeddel korábban stílusban rokon darabokat.

A szobrok befejezettségük szempontjából nem tekinthetők sem egységeseknek, sem egyértelműeknek. Többségük faragása kész, részben festve, részben azonban hiányoznak róluk a felület befejezésének nyomai. A fúrt lyukak, amelyek arra szolgáltak, hogy attributumokat pl. fejfödőket (koronák, infulák), bizonyos a kezekbe való tárgyakat (jogar), vagy fémrátéteket (öv) csapokkal felerősítsenek, tiszták, és úgy látszik, hogy nem használták őket. Ebből arra lehet következtetni, hogy a szóban forgó szobrokat nem készítették el teljesen és ezért nem kerültek meghatározott rendeltetési helyükre. Annak ellenére, hogy puha anyagból készültek és felületük kényes volt, nem mutatnak időjárás okozta nyomokat. Eszerint ezeket a szobrokat eleve belső helyiségbe szánhatták. Minthogy a szobrokat részben utólagosan is megmunkálták (a 32. kat. számú, kék köpenyes női szent figuráját, még a festés után is) és van egy csak durván kinagyolt, törött püspökalak is, fennáll az a lehetőség, hogy ezek a szobrok a szobrászműhelyt el sem hagyták. Később amikor aztán a műhely megszűnt, a még ott lévő anyagot a feltöltéshez használták fel. E feltevés mellett szól egy említésre méltó párhuzam, t.i. az a tény, hogy Zsigmond palotájának az építése befejezetlen maradt. Szakál Ernő a restaurálást elvégezte és 61 alak jegyzékét állította össze, amelyekhez négy régebbi leletekből származó további alak töredékét kell hozzászámítani. Az alakok csaknem életnagyságúak és páncélos lovagokat, királyokat (lásd a fejtípusokat illetve a korona attributumot), nőket és püspököket ábrázolnak. A kísérő alakok udvari viseletben vannak és – ruházatuknak megfelelően – párokat alkotnak. A lényegesen kisebb alakok ruházatuk és mozdulataik, valamint tartozékaik (pajzs vagy sisak) alapján pajzshordozó apródoknak tekinthetők. Ikonográfiai szempontból ezek az alakok udvari portrészobrok népes sorozatához tartoznak. Meg kell azonban jegyezni, hogy ezek az alakok ikonográfiai szempontból sem egy genealógiai ciklusba, sem pedig hivatalos portrék sorába – például császári- és választófejedelem-sorozatba – nem sorolhatók be. Feliratok vagy heraldikai utalások sincsenek. Ezzel szemben két címertöredék tartozik a csoporthoz, ezek

azonban egyetlen alakhoz sem sorolhatók egyértelműen. Az egyik címer a magyar országcímer a kettőskereszttel, a másik töredék pedig a cseh királyok sisakdíszé, és így egyértelműen Luxemburgi Zsigmond király (1387–1437) személyére, cseh királlyá választása (1419) utáni időre utal. Ezt a profán képsort, amely a gótika korszakából ránkmaradtak közül alighanem a legnagyobb, valószínűleg egy reprezentatív terem részére szánták. Itt esetleg a Zsigmond-palota nagytermére, az u.n. Große Stubéra gondolhatnánk, amelyet először 1424-ben említettek.

A másik, tematikájában egységes sor szentek kb. 80 cm magas alakjait ábrázolja: egy fehér, festés nélküli és rendkívül finoman kidolgozott Madonna-szobrot, apostolok és próféták alakjait, valamint további női és férfi szenteket. Az egyik alakot mindenesetre Szt. Bertalannal azonosíthatjuk, tekintve, hogy a késmarkolat, mint ennek a szentnek egyéb attribútuma, töredékesen fennmaradt. Rendeltetési helyükként nem feltétlenül egy szakrális tér szolgált, mert ilyen ciklus szerepeltetése a profán képsorokkal párhuzamosan is szokásos volt. A lelethez tartozó alakos gyámkövek (Kat. 1. és 2.), amelyekhez még a már régóta ismert női fejes konzol (Kat.62.) is tartozott, a szobrok felállításának tervére utalnak, bár egyetlen szobortalapzat alapfelülete sem felelt volna meg pontosan ennek.

A szobrok interpretálása, stiláris megítélése és datálása tekintetében a művészettörténészek véleménye eltér egymástól. Az alaktípusoknak a 14. századi udvari szobrászat típusaihoz való kapcsolódásához az internacionális gótika viseleteinek ismeretében betöltött fontosságukhoz, jelentőségükhöz a közép európai lágy stílus történetében és rendkívüli művészeti minőségükhöz nem fér azonban kétség. Minthogy egészen biztos, hogy Budán, helyi kőanyagból készültek, a lágy stílus kevés-számú, pontosan lokalizálható emlékeihez tartoznak és a magyar udvar művészi jelentőségének első konkrét tanúi. Legkorábbi, 1355/96-os datálásukat arra alapozzák, hogy Guy de Dammartin köréhez (Poi-

tiers) tartozó francia mestereknek illetve André Beauneveunek tulajdoníthatók. E nézet helyett, amely a közép-európai lány stílus keletkezésében példamutató szerepet szán nekik, felfogásunk inkább ahhoz a feltételezéshez áll közelebb, amely a budai szobrok főcsoportjának stiláris gyökereit az 1410 körüli bécsi szobrászatban látja. Feltételezzük, hogy a großlobmingi szobrok műhelyének körébe tartozó mestereket határozhatunk meg, akik Budán valószínűleg 1420 körül kezdték meg tevékenységüket. (Kat. 5. 13. 16. 30.) Lehetséges, hogy Beauneveu formakészletének közvetítője Brabantból, vagy az Alsó-Rajna vidékéről származó szobrász volt, aki a szentek sorának legjobb alakjait és fejbábrázolásait alkotta (Kat. 25. 35. 36. 53. 54.). Úgy tűnik, hogy a két főirányzat stiláris jellemzői vegyesen jelennek meg a további darabokon, amelyek a számos szobrászt foglalkoztató műhely utánzóira engednek következtetni. A legjelentősebb közöttük az a szobrász lehetett, aki a Stibor-síremlékek mesterével azonosítható és akit egy keményebb és tömegesebb, a lány stílus határait túlhaladó formakezelés jellemez (Kat. 51. 55. 56.). Mint vörösmárvánnyal dolgozó szobrásznak, tevékenységét a harmincas évek óta ismerjük. Így sok szól emellett, hogy a budai lelet szobrai a 15. század harmadik évtizedében keletkeztek.

További irodalom

Zolnay László – Szakál Ernő: A budavári gótikus szoborlelet. Budapest 1976.

Zolnay László: Az 1967–75. évi budavári ásatásokról s az itt talált gótikus szoborcsoportról. Budapest Régiségei XXIV/3. (1977)

Zolnay László – Marosi Ernő: A budavári szoborlelet. Budapest 1989.

4. Férfialak felsőtestének töredéke

5. Mellvértés lovagfigura torzója

7. Pajzstartó figura töredékei

9. Nőalak (?) drapériás torzója

13. Férfialak alsótestének töredéke

14. Férfialak torzója udvari öltözetben

52. Chaperont viselő férfialak töredéke

51. Chaperont viselő férfifej

62. Konzol leány fejjel

53. Csuklyás fej (apostol, vagy próféta)

16. Püspökfigura

17. Köpenyes női figura torzója

19. Férfialak torzója hosszú udvari öltözetben

20. Női figura torzója

35. Szőrruhát viselő szent remete (?) torzója

35. Szőrruhát viselő
szent remete (?) torzója

29. Sisakot tartó fegyverhordozó

29. Sisakot tartó
fegyverhordozó

25. Szakálltalan apostol (?) figura torzója

30. Madonna gyermekkel

36. Szakálltalan apostolfigura (?) torzója

32. Kék köpenyes női szent torzója

45. Férfifej, félig nyitott szájjal,
homloka köré tekert kendővel

KATALÓGUS

A) Szoborlelet a budai királyi palota előudvarából

1. Szoborkonzol gondolkodó próféta (?) figurájával
m=66 cm, a kváder mérete: 39x39x66 cm; Ltsz.: 75.1.1.
2. Szoborkonzol olvasó próféta (?) figurájával
m=61 cm, a kváder mérete: 39x39x61 cm; Ltsz.: 75.1.2.
3. Klerikusfigura torzója
82 cm, a talplemez: 40x36 cm; Ltsz.: 75.1.3.
4. Férfialak felsőtestének töredéke
m=80 cm; Ltsz.: 75.1.4.
5. Mellvértes lovagfigura torzója
m=97 cm; Ltsz.: 75.1.5.
6. Befejezetlen püspökfigura
m=110 cm, a nyolcszögű talplemez: 33x33 cm; Ltsz.: 75.1.6.
7. Pajzstartó figura töredékei
talpzat: 43x52 cm; Ltsz.: 75.1.7.,
bal kézfej pajzstörredékkel – Ltsz.: 75.1.64., jobb váll – Ltsz.: 75.1.93.
8. Bajuszos férfi felsőtestének töredéke
m=40 cm; Ltsz.: 75.1.8.
9. Nőalak (?) drapériás torzója
m=63 cm; Ltsz.: 75.1.9.
10. Férfialak töredéke (udvari köntös maradványa)
m= 40 cm; Ltsz.: 75.1.10.
11. Szakállas férfialak melltörredéke
m=26 cm; Ltsz.: 75.1.11.
12. Szakállas férfialak melltörredéke
m=24 cm; Ltsz.: 75.1.94.
13. Férfialak alsótestének töredéke
m=91 cm, talpzata: 39x33 cm; Ltsz.: 75.1.13.
14. Férfialak torzója udvari öltözetben
m=124 cm; Ltsz.: 75.1.14.
15. Magyarország címerének töredéke (címerpajzstörredék kettős kereszttel)
m=17 cm; Ltsz.: 75.1.15.
16. Püspökfigura
m=107 cm (infulával együtt: 129 cm); Ltsz.: 75.1.16.
17. Köpenyes női figura torzója
m=103 cm; a talpzat: 30x40 cm; Ltsz.: 75.1.17.
18. Férfialak torzója udvari öltözetben, virágdíszes övvel
m=85 cm; Ltsz.: 75.1.18.
19. Férfialak torzója hosszú udvari öltözetben
m=109 cm; talpzata: 35x40 cm; Ltsz.: 75.1.19.

-
20. Női figura torzója
m= 110 cm; Ltsz.: 75.1.20.
  21. Férfialak töredéke (udvari köntös maradványa)
m=40 cm; Ltsz.: 75.1.21.
  22. Férfialak udvari öltözetben
m=134 cm, talapzat: 35x31 cm; Ltsz.: 75.1.22.
  23. Páncélos lovagfigura töredékei
m=37 cm, illetve 24 cm, lábazaté 46x29 cm; Ltsz.: törzs-75.1.23.,
lábszár-75.1.27.b., talapzat-75.1.27.c., kar-75.1.12.
  24. Férfi figura torzója
m=52 cm; Ltsz.: 75.1.24.
  25. Szakálltalan apostol (?) figura torzója
m=72 cm; talapzat: 27x22 cm; Ltsz.: 75.1.25.
  26. Apostol- vagy prófétafigura lábrésze
m=31 cm; Ltsz.: 75.1.26.
  27. Férfialak deréktöredéke
m=34 cm; Ltsz.: 75.1.27.a.
  28. Apostolfigura (?)
m=85 cm, talapzat: 27x18 cm; Ltsz.: 75.1.28.
  29. Sisakot tartó fegyverhordozó
m=97 cm, talapzat: 37x27 cm; Ltsz.: 75.1.29.
  30. Madonna gyermekkel
m=84 cm, talplemeze: 28x34 cm; Ltsz.: 75.1.30.
  31. Apostol- vagy prófétafigura lábészlete
m=29 cm, a talapzatmaradvány h=21 cm; Ltsz.: 75.1.31.
  32. Kék köpenyes női szent torzója
m=68 cm, talapzat: 21x22 cm; Ltsz.: 75.1.32.
  33. Könyvet tartó apostolfigura (?) töredéke
m=55 cm; Ltsz.: 75.1.33.
  34. Szakállas fegyverhordozó torzója
m=92 cm, talapzata: 26x30 cm; Ltsz.: 75.1.34.
  35. Szórruhát viselő szent remete (?) torzója
m=75 cm, talapzata: 23x34 cm; Ltsz.: 75.1.35.
  36. Szakállas apostolfigura (?) torzója
m=74 cm, talapzata: 25x30 cm; Ltsz.: 75.1.36.
  37. Férfialak lábtöredéke
m=27 cm, talapzat 31x34 cm;
  38. Pajzstartó figura lábtöredéke
m=24 cm; Ltsz.: 75.1.38.
  39. Férfialak lábtöredéke
m=29 cm;

A 22 ezer fős, magasan kvalifikált szakember gárdával, több évtizedes szakmai múlttal rendelkező, a kelet-európai régió legnagyobb vállalataként jegyzett

MAGYAR OLAJ- ÉS GÁZIPARI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

a magyarországi primer energiahordozók 60%-át szolgáltatja.

A volt OKGT jogutódja **megújult** szervezeti formában, állami tulajdonú részvénytársaságként működik, melynek tevékenységi köre **stratégiai** területekre koncentrálódik.

A jelenleg még elsősorban belföldi szénhidrogén ellátásban élenjáró **Magyar Olaj- és Gázipari Részvénytársaság** **EURÓPAI** színvonalú termékminőséggel, **dinamikusan javuló** szolgáltatásokkal tölti be misszióját, melynek célja, hogy a **nyitott verseny** piacon is elérje a **No.1.** szerepet.

A **Magyar Olaj- és Gázipari Részvénytársaság** szabad kapacitású infrastruktúrája, földrajzi adottságai, az országon áthaladó **tranzit** útvonalak igen **kedvező feltételeket** teremtenek nemcsak egy **regionális energia-politikai koncepció** megvalósításához és a **KELET** felé történő nyitáshoz, hanem **hídként biztosítja** azoknak a mediterrán térségbeli és FÁKübeli szénhidrogén termékeknek az útját is, melyek **célja EURÓPA.**

Címünk: **Magyar Olaj- és Gázipari Részvénytársaság**

H-1117 Budapest XI., Október 23. u. 18.

Fax: (361) 185-0109

Telex: 22-4762

